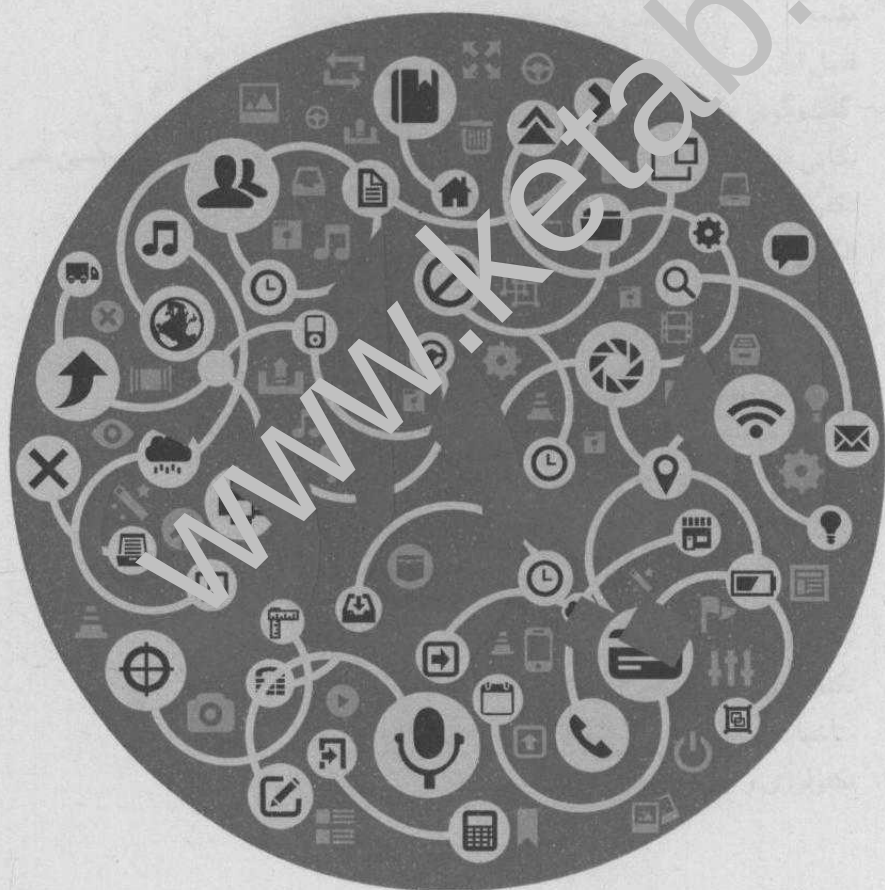

ایران اسلامی در
مواجهه با تکنولوژی غرب

نویسنده:
محمد حسین بادامچی

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

۰۷ پیش‌گفتار

۱۱ مقدمه

۱۵ فصل اول

گفت‌وگوی قدس و وس فی: فله‌فیه اسلامی و تکنولوژی غربی

۱۷ نکاتی درباره‌ی رابطه‌ی تکنولوژی و فرهنگ در دامن تمدن اسلامی و ایرانی / سید حسین نصر

۲۵ تکنولوژی در آینده انقلاب اسلامی ایران / حمید پارسانیا

۴۳ الگوی نظم اجتماعی در شهر مدرن و اسلامی / جمیله علم‌الهدی

۵۲ چرا در تکنولوژی فرهنگ مهم است؟ / مهدی گلشنی

۵۹ رابطه‌ی اسلام و تکنولوژی / عبدالحسین خسروی

۶۴ رویکردی واقع‌گرا در مواجهه‌ی اسلام و فناوری / رضا داوری

۷۱ فصل دوم

مسئله‌ی لاینحل تکنیک: تکنولوژی به مثابه‌ی گشتل

۷۳ آینده‌ی تکنولوژی / رضا داوری اردکانی

۸۲ تکنولوژی؛ آری و نه / رضا سلیمان حشمت

۸۸ تکنولوژی: خطر یا ناجی؟ / بیژن عبدالکریمی

۹۷ مناسبات فرهنگی دین و تکنولوژی / محمدرضا اسدی

۱۰۲ تکنولوژی و تفکر تکنیکی / مهدی معین‌زاده

معضل تاریخی تجدد ایرانی: پرسش از بنیادهای فلسفی - تاریخی تکنولوژی

۱۱۱ «مهندس مسلمان» چگونه ممکن است؟ / محمدعلی مرادی

۱۱۶ ابتلای ایران معاصر: مکتب غربی تکامل تکنولوژی و بحران معنا / ابراهیم فیاض

۱۲۳ فصل چهارم

تحلیل چپستی تکنولوژی: رویکردهای فلسفه تکنولوژی

۱۲۵ در قوت‌ها و ضعف‌های مهندسی و رابطه متقابل آن با علوم انسانی و اجتماعی یک ارزیابی

نقدانه از منظر عقلانیت نقاد / علی پایا

۱۳۳ سه تأثیر گذاری مبانی شناختی هنجاری بر تکنولوژی / مصطفی تقوی

۱۳۸ بهت‌ری تکنولوژی با ملاحظه سطوح تکنولوژی / علیرضا پیروزمند

۱۴۷ فصل پنجم

جمهوری اسلامی - سه‌سئله: رسعه: چالش‌های سیاست‌گذاری تکنولوژی در ایران

۱۴۹ فرهنگی‌سازی توسعه: دوربرد / علی‌رضا شجاعی‌زند

۱۵۶ جمهوری اسلامی و چالش توسعه: آن غیر فرهنگی / عطاءالله رفیعی‌آثانی

۱۶۳ رسالت فراموش‌شده استعدادهای درخشان: نظام‌سازی اسلامی / حسن بنیانیان

۱۷۲ آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری علم و تکنولوژی در جمهوری اسلامی ایران / میزگردی با

حضور احمد نادری، ابراهیم سوزنچی، و سید حبیب‌الله باطبیان

۱۹۰ نشست «تکنولوژی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» با حضور مصطفی تقوی و علی فاتح‌راد

مقدمه

همایش «فرهنگ و تکنولوژی؛ درنگی فرهنگی در مسیر پُرشتاب صنعتی شدن» یکی از نشست‌های تخصصی علمی در دانشگاه صنعتی شریف بود که به پیوند علوم مهندسی و علوم انسانی پرداخت؛ رنوی که کارگزاران و حتی عالمان در کشور ما کمتر بدان توجه می‌کنند. می‌دانید چرا کُف رابطه تکنولوژی و فرهنگ مهم است؟ زیرا تکنولوژی بدون فرهنگ زاده نمی‌شود و هیچ فرهنگ، هر نیست که از تکنولوژی تأثیر نپذیرد. حقیقت این پیوند با دقت در تعریف این دو مفر له و مشخص می‌شود.

تکنولوژی چیست؟

تکنولوژی یا فناوری از ریشه یونانی «Techne» گرفته شده است. تخته یونانی به معنای دانستن مهارتی و کاربردی است. تکنولوژی به دو حای عام «مطلق صنعت» و خاص «صنعت مدرن» به کار رفته است. آوبری برستال در کتاب تاریخ مهندسی مکانیک تکنولوژی به معنای عام را در نه دوره معرفی کرده است:

یک، دوران ماقبل تاریخ، پیش از سه‌هزار سال قبل از میلاد. دوم، دوران امپراطوری مصر، از سه‌هزار سال تا ۶۰۰ سال قبل از میلاد؛ سه، دوران یونان و روم، از ۶۰۰ سال قبل از میلاد تا سال ۴۰۰ میلادی؛ چهار، دوران قبل از رنسانس، سال‌های ۴۰۰ تا ۱۵۰۰ میلادی؛ پنج، دوران آستانه‌ای انقلاب صنعتی، بین سال‌های ۱۵۰۰ تا ۱۷۵۰ میلادی؛ شش، دوران انقلاب صنعتی، بین سال‌های ۱۷۵۰ تا ۱۸۵۰ میلادی؛ هفت، دوران صنایع اتومبیل و هواپیما، بین سال‌های ۱۹۰۰ تا ۱۹۴۰ میلادی؛ هشت، دوران اتم و سفرهای فضایی، بین

سال‌های ۱۹۴۰ تا ۱۹۶۰ میلادی؛ نه، دوران سایر ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ میلادی.

استیلای تکنولوژی، زائیده استیلای مدرنیته است. حقیقت غرب مدرن تفکر فلسفی او دربارهٔ عالم و آدم است. حرفه و صنعت در گذشته با تکنولوژی مدرن تفاوت اساسی دارد. صنعت و تخته در یونان باستان و نیز در دورهٔ تمدن اسلامی مطرح بوده است. میرفندرسکی در دورهٔ شکوفایی صفویه رسالهٔ صناعیه را نگاشت. این نگرش سنتی به صنعت با تکنولوژی مدرن تفاوت ماهوی دارد و نمی‌توان تکنولوژی را تنها ابزاری پیشرفته نسبت به ابزار غیر پیشرفته دوران گذشته تلقی کرد. پرسش مهم این است که چه اتفاقی در غرب افتاد که تکنولوژی مدرن تحقق یافت و در کشورهای دیگر چنین واقعیتی رخ نداد. مسئله این نیست که کشورهای اسلامی و غیر اسلامی در گذشته دارای تمدن و صنعت بوده‌اند و این گرفتار عقب‌ماندگی شده‌اند. این کشورها در گذشته نیز از تکنولوژی مدرن برخوردار نبودند؛ هرچند، ابزار و صنعت‌های مختلف را تولید می‌کردند و بهره می‌بردند. تکنولوژی مدرن برای دستیابی به قدرت بیشتر و فراگیر و جهان‌شمول بر طبیعت و بدون کنترل از سوی دین و رنج الهی تحقق یافت. بنابراین، علم مدرن و تکنولوژی مدرن با عقلانیت خودبنیاد و سکولاریسم و جهانی شدن پیوند وثیقی دارند.

تکنولوژی ترکیبی از علوم مهندسی (نرم‌افزار) و صنعت (سخت‌افزار) است. علوم مهندسی، برگرفته از علوم پایه و طبیعی، برخی علوم انسانی و هنری است. علوم طبیعی توسط عالمان به کشف طبیعت می‌پردازد، علم مهندسی نرم‌افزاری است که توسط دانشمندان جعل و اختراع می‌شود تا با آن بتوان صنعت ساخت که به تغییر طبیعت بپردازد. این نرم‌افزار، با استفاده از علوم پیش‌گفته، در راستای اهداف معینی ساخته می‌شوند. عقلانیت ابزاری و به‌کارگیری عقل برنامه‌ریز در این زمینه اساسی دارد. پس می‌توان تکنولوژی را ترکیبی از علوم طبیعی و پایه و علوم انسانی و عقلانیت ابزاری و تعرض به طبیعت توسط صنعت (سخت‌افزار) دانست.

حال، پس از معرفی تکنولوژی، نوبت به دستاوردهای مثبت و منفی آن می‌رسد. آیا تکنولوژی فقط دستاوردهای مثبت دارد یا دستاوردهای منفی نیز در پی دارد؟ هر انسانی در نخستین مرحله، به دستاوردهای مثبت تکنولوژی همچون سرعت و تسهیل در عمل و رفع مشکلات انسان معاصر و امکان زندگی راحت پی می‌برد. تکنولوژی، بیشتر مشکلات اقتصادی و اجتماعی بشر را حل می‌کند و نظم و ویژه‌ای را فراهم می‌سازد. تکنولوژی و صنعت مدرن، آسان‌سازی ارتباطات، افزایش دانش، تولیدات غذایی گسترده، رفاه بیشتر،

حمل و نقل آسان کالاها، و مهار ضرور طبیعی، مانند سیل و زلزله و انواع سرطان‌ها را به همراه دارد. تکنولوژی این امکان را برای بشر فراهم کرده که با زحمت کمتر مطلوبیت بیشتری به دست آورند. تکنولوژی، علاوه بر دستاوردهای مثبت، دستاوردهای منفی نیز در پی داشته است، نظیر بحران هویت و اخلاق (از خودبیگانگی و آرامش کمتر) توسط ماشینیزم؛ تأثیر سوء امواج مخرب و تکنولوژی مدرن بر سلامتی انسان و بحران محیط زیست؛ جنایت‌های تکنولوژیکی (اتمی، شیمیایی، پزشکی، اینترنتی و...)؛ مصرف‌گرایی و نبود قناعت در مصرف انرژی و بی‌توجهی به نسل‌های آینده؛ تهدید حریم خصوصی؛ نقش حداقلی نهاد خانواده در تربیت.

فرهنگ چیست؟

«فرهنگ» حقیقت و داده‌ای است که با پیدایش انسان بر روی زمین ظاهر شده است. فرهنگ، از دیدگاه ریشه‌شناسی، معظم انقلاب، خاطرات، ذهنیات، اندیشه‌ها، ایمان‌ها، باورها، سنت‌ها، آداب، و ذخیره‌های فرهنگی و ذهنی برای یک ملت است. واقعیت امر این است که فرهنگ واقعی چندلایه است. فرهنگ، از نگاه نگارنده، مجموعه‌ای هماهنگ از دانش‌ها، باورها، ارزش‌ها، و هنجارهای اساسی است که به صورت نمادهای گوناگون در عرصه‌های سخت‌افزاری اجتماع انسان و امور مربوط به تمدن ظهور می‌یابد و به نسل‌های بعدی منتقل می‌شود. اگر این مجموعه برگرفته از ریشه‌های دینی و متون دینی و اسلامی باشد، فرهنگ اصیل و معتبر نامیده می‌شود و در غیر این صورت ضد فرهنگ و غیر اصیل و نامعتبر شناخته می‌شود.

تبیین تکنولوژی و فرهنگ نشان می‌دهد که چه اندازه می‌توان بین این دو مقوله مناسبات گوناگون یافت و اگر کشوری برای خود تعریف ویژه‌ای از فرهنگ دارد، باید در [اصلاح] جهت‌گیری تکنولوژی کوشا باشد. پس به‌سادگی نمی‌توان هم فرهنگ اصیل را حفظ کرد و هم تکنولوژی را به همان کیفیتی که در مدرنیته هست نگاه داشت.

فرهنگ اسلامی مبتنی بر وحی الهی است و تبیین‌گر بینش‌ها (جهان‌بینی) و منش‌ها (اخلاقیات) و کنش‌ها (رفتارهای فردی و اجتماعی) و انواع روابط بین انسان و خدا، انسان و خود، انسان و جامعه و انسان و طبیعت و ماوراء طبیعت است. تکنولوژی هم رابطه‌ی ما را با خدا، خود، دیگران، و طبیعت تغییر می‌دهد. تناسب این دو نوع روابط نیاز به تئوری دقیقی دارد. انسان‌شناسی و طبیعت‌شناسی اسلامی، با رویکرد حفظ انسان و محیط زیست،

می‌تواند تکنولوژی متناسب با فرهنگ اسلامی را به ارمغان آورد.

پایان سخن، سپاس فراوان از همه استادانی که به صورت حضوری یا ضبط برنامه محتوای این همایش را بالنده کردند. همچنین، تشکر از ریاست محترم دانشگاه صنعتی شریف، دکتر روستاآزاد و معاونانش، و نیز برادر عزیز و کوشا، آقای محمدحسین بادامچی، که برای اجرایی شدن همایش تلاش فراوان کردند.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

عبدالحسین خسروپناه

دبیر علمی همایش

۱۳۹۳/۴/۲۲، مصادف با ۱۵ رمضان ۱۴۳۵، سالروز ولادت امام حسن مجتبی^(ع)

www.ketab.ir